

Abonamentul:

Pentru monarhie:
Pe an 12 cor., $\frac{1}{2}$ an
6 cor., $\frac{1}{4}$ an 3 cor.

Pentru străinătate:
Pe 1 an 18 fr., $\frac{1}{2}$ an
9 fr., $\frac{1}{4}$ an
4 fr. 50 em.

Foaie apare în fie care
Sămbătă.

Unirea

Inserțiuni:

Un tir garmend:
odată 14 fl., a doua
oară 12 fl., a treia
oară 10 fl.

Tot ce privește foaia
să se adreseze la: Re-
dacțiunea și admini-
strațiunea „Unirea”
în
Blaj.

Foaie bisericească-politică.**Anul XVII.****Blaj, 26 Ianuarie 1907.****Numărul 3.****Invitare de abonament.**

Cu 1. Ianuarie st. n. 1907 des-
chidem abonament nou la „Unirea”,
cu prețurile de până acum, și anume:

pe anul întreg 12 cor.
„ o jumătate de an 6 „
„ un pătrar de an 3 „

Rugăm pe Onor. Abonenți să
binevoiască a-și renouă abonamentele
de timpuriu, iar restanțierii a și-le
achită pe cele vechi.

ADMINISTRAȚIUNEA.**Budgetul cultelor.**

Interesele bisericii noastre cele
mai vitale sunt acelea, cari să țin
de rezortul ministrului de culte.
Chiar pentru aceasta în totdeauna
expozeul anual a ministrului de culte
a fost petrecut cu cea mai mare
grijă și atenție și orice cuvânt, orice
plan, ce să prevestea oficios de pe
buzele ministrului respectiv însemnă
noauă griji, noauă temeri din partea
bisericii noastre. Căci ce este mai
expus astăzi de a fi criticat cu ve-
hementă și de a fi acuzate din
partea multor nechiemați de
contrare statului, decât școalele

noastre și ce poate să fie mai expus
de a să clătină mai mult în con-
vingerea sa, decât preoțimea, care
așteaptă cu paciință de erou rez-
olvirea congruei tot din partea
ministrului de culte.

Și când un Apponyi Albert, o
celebritate atât de cunoscută și
iubită a maghiarilor, în calitate de
ministru de culte promite a regulă
și futregi prin lege salariile învă-
țătorilor confesionali, a prezentă un
proiect nou pentru regularea sala-
relor profesionale, a regulă congrua,
a duce la îndeplinire autonomia ca-
tolică, ce înseamnă toate acestea,
decât că înaintea noastră sunt în
curgere astfel de chestiuni, cari au
să schimbe fața bisericii noastre
într'un mod radical și după cuvântul
ministrului, amăsurat așa ziselor in-
terese ale statului național.

Cum au să se înțeleagă inte-
resele acestea ale statului național
noi o știm foarte bine. Și când
știm să aprețim un bărbat de ca-
librul lui Apponyi și o opinie pu-
blică maghiară, care fără excepțiune
și fără rezervă îl sprijinește în in-
tențiile sale de a consolida statul
național și de a rezolvă toate acestea
în conformitate cu ideia națională
maghiară, vom ști să aprețim și
greutatea cuvintelor lui și să pri-
cepem și poziția grea a bisericii
noastre.

Deputatul nostru *Dr. Iuliu Maniu*, și-a ținut și de astădată
de datorință de a vorbi cu oca-
ziunea desbaterii budgetului cultelor
în 15 Ianuarie a. c. și a combate toate
acelea măsuri, cari jignesc dreptu-
rile confesiunilor sau drepturile na-
turale ale omului, accentuând în
deosebi, că în școalele populare ar
trebu să se propună numai limba
maternă, căci prin propunerea mai
multor limbi, și în deosebi iperzelul
în de a propune în așa măsură limba
maghiară, va zădărnici răspândirea
prin școală a acelor cunoștințe,
pentru cari să susțin școalele po-
porale.

— Binevoiti a vă transpune nu într'o
comună de pe câmpia ungurească, când vă
ocupați cu instrucția primară, ci vă trans-
puneți în imaginația Dvoastră într'o comună
din Ardeal, unde nu există nici un magiar
și singurul om, care știe ungurește, este poate
învățătorul. Ia gândiți-vă, mă rog, ce tortură
trebuie să fie pentru acel biet învățător și cu
ce dificultăți trebuie să se lupte, pentru ca
să învețe pe acel copil a întrebuintă, fie și
cele mai elementare noțiuni, și cum trebuie
să risipească timpul pentru învățarea limbei
magiare, în loc să-l întrebuinteze pentru în-
vățarea cunoștințelor necesare și utile.

Contele *Batthyany Tivadar*: Limba ma-
giară e foarte utilă.

Iuliu Maniu: Consecința naturală este,
că copilul, care a învățat timp de 4 ani în
acea școală și poate a frecventat și școala de

FOIȚĂ.**Fanaticii căsătoriei.**

I.

O femeie subțirică, sprintină la paș și
cu tristețea în față grăbește prin mijlocul
piaței. E îmbrăcată într'o haină vânătă,
simplă, dar cu gust făcută. Dacă ni permis
să asemănăm o față inteligentă și simpatică
cu fața unui animal, atunci am zice, că
femeia aceasta are un căpșor de câne. Ochii
ei cei mici și adânci, gura ei cinstită, dar
cam mărișoară și bărbia-i mfcă de tot și
întristată ne silește să ne amintim un câne
credincios, pururea treaz și inteligent.

Înaintea bolții din colț stă o trăsură
eleganță. Lângă trăsura vorbește comerciantul
cu o doamnă în toaletă de mătasă. Doamna
aceasta — pardon de espresie — aduce cu
o mongoliță. O masă de carne trandafirie,
plină de viață. Ochii însă nu-i sunt ochi de
animal, ei ochi de sticlă, mari, curați, răci
și nărozi a figurilor de porțelan.

Doamna cu trăsura observă pe cealaltă
și o strigă pe nume:

— Nelli! Nelli! Unde te grăbești?

Se salută.

— Mă grăbesc, bărbatul mă așteaptă
acasă...

Doamna cu trăsura devine extrem de
serioasă și replică:

— Te-așteaptă bărbatul? Acela doară
e „La Brusture.” De eri joacă cărți într'una...
Totmai mai înainte fmi spunea vărul Agenor.

Nelli toată se înroșește.

— Așa!

— Vezi dragă Nelli, tu ști lucrul acesta
tocmai așa de bine ca mine. Nemernicul
acela nu merită să-l aperi spunând neade-
văruri.

— Te rog, zice Nelli adânc măhnită,
bărbatul meu nu-i nemernic, macarcă joacă
cărți... Și alții joacă. Pe mine lucrul acesta
nu mă supără, pentrucă omul cu atâtea ocu-
pațiuni trebuie să-și mai permită și puțină
distracție.

— Bărbatul tău e prea mult ocupat?!
continuă doamna cealaltă cu multă ironie.
Am convingerea, că acela nu se spetește cu
lucrul!

— Să mă ierți, aceasta trebuie să o
știu eu mai bine decât tine.

Nelli dragă, tu ști, cât de mult țin eu
la tine.

Nelli face o față acră și replică:

— Acurat așa încep toate, când vreau
să-mi spună ceva lucru neplăcut.

— Zădarnic mă bruschezi, Nelli dragă,
că tot am să-ți spun, ce-mi zace pe inimă.
Iubitul tău bărbătel e cel mai netrebnic
bărbat din lume.

— Aceasta nu te impoartă.

— Ba mă impoartă și pe mine și pe
toți oamenii de bine, cari te iubesc. E curat
scandal, cum se poartă bărbatul tău cu tine!

— Cu mine? Eu sum fericită!

— Te rog, nu vorbi așa; mă faci ner-
voasă! Tu, fericită? Nu observi, că și acum
stai să plângi!

— Nu am nici un motiv, să fiu su-
părată.

— Numele vostru tot mereu îl poți
ceti între anunțurile de licitare.

— Bietul Ionel în timpul din urmă n'a
avut un pic de noroc în întreprinderi...

Nu mai suci lucrul, spune curat: n'a
avut noroc în cărți. Și scurta tu o tragi.
El pune pe o carte cu sutele și tu trăiești,
ca o servitoare. Haina aceasta încă tu și-ai
cusut'o.

— Eu, pentrucă așa-mi place. Tu ști,
că nu bucuos umblu în societate.

repetiție, iese din școală, fără să știe ceva. (Contraziceri).

Dați-mi voie, eu nu mă ocup cu chestiuni atât de dificile, fără a le fi studiat temeinic, dacă de fapt rezultatul unei asemenea instrucțiuni este adevărat, ori nu este adevărat. Și o spun din conștiința mea cea mai sinceră, am ajuns la convingerea, cumcă elevii eșiți din școlile, în cari se forțează învățarea limbei magiare, sunt mult mai înalțați, decât elevii ieșiți din școlile, unde se învață românește și alături se învață și limba maghiară ca obiect obligator. (Voci: Nu este adevărat!)

Dați-mi voie, eu am pus la încercare pe un elev din clasa a treia dela una din cele mai excelente școli de stat din Ardeal, față cu elevul din clasa a doua dela școala confesională română din aceeași localitate, și după cercetare riguroasă am ajuns la convingerea, că elevul din clasa a doua știe mai mult. Am convingerea, că rezultatul acesta derivă din învățarea forțată a limbei magiare. Aceasta îmi este convingerea, deși acel învățător este unul dintre cei mai excelenți. (Zgomot în centru. O voce: Ați luat pe cel mai slab dela școala de stat și pe cel mai bun dela școala românească). Din contră, amândoi erau băieți inteligenți, cu note foarte bune, ba pe cel dintâu l-a lăudat senatul școlii de stat la examen și l-a distins cu nota cea mai mare, și cu toate acestea cunoștințele acestui elev din clasa a treia nu era nici pe departe la nivelul celui de clasa a doua dela școala confesională română.

Vorbirea lui Maniu, care altcum din toate punctele de vedere a fost splendidă, a fost ascultată cu cea mai mare atențiune. Ba când președintele a voit să-l oprească în continuarea argumentelor, deputatul Farkashazy 48-ist, a ținut de just,

de a protesta în contra violării libertății cuvântului, pentru care fapt președintele l'a amenințat, că-l va înșina la comisiunea de imunitate. Că ce rezultat vor avea cuvintele cumpănite și calme ale lui Maniu nu să știe.

Răspunsul lui Apponyi, care de astă-dată, ciudat de tot, să deosebește mult și de vorbirea de cortez a unui Polonyi, ba și de ale sale proprii de mai înainte, este de astă-dată calmă și nu lovește atâta, ca unul convins, că la spate îi stă puterea de stat, cât mai mult par'că vrea să convingă pe Maniu despre contrariul. Vorbește cum zice o foaie, cum trebuie să răspundă un om cult la cuvintele unui om cult.

Să nu uităm, că și aceasta ar fi un mare câștig pentru noi și pentru țară. Când ministri acestei țări vor vorbi bazați pe armele adevărului și nu pe ale puterii de stat, vor cumpăni poziția și starea etnică a țării și vor vedea, nu cum vede Polonyi trădători pela granițele României, ci cetățeni adevărați, cari vreau să promoveze interesele acestei țări cu toții la oaltă, dar tot atunci își iubesc credința, limba, tradițiile, așezămintele lor, atunci altcum ne vor cunoaște și pe noi, altcum ne vor aprea alipirea noastră față de tot ce e al nostru și altcum vor considera și chestiunile mari ale bisericii noastre, pe cari actualul ministru de culte voiește să le resoalve. Să sperăm, că vor veni și vremi mai bune, când în spiritul acesta se va vorbi și lucră în dieta Ungariei.

Stavilă concubinatelor.

Lățirea desfrânului în comunele noastre, a luat o proporție îngrijitoare mai vartos cu privire la concubinate. Pentru împedecarea aceloră trebuie să ne punem la muncă hotărâtă, căci orice păcat numai așa se poate împedeca ori stârpi dacă pe toate căile admisibile să sbiciuiește și cu cele mai aspre măsuri se pedepsește.

Cu scopul ca se punem în ținutul acesta o piedecă hotărâtă lățirii concubinatelor, nu numai dar și cele existente se fie desfăcute, am reclamat ordin dela Congregațiunea Comitatenză din Solnoc-Dobăca, prin cele ce urmează:

Nr. 98/907 Nov. 1 1906.

Onorată Congregațiune Comitatenză!

Am onoare a raportă cele ce urmează ca se binevoiați a lua măsurile trebuincioase.

Lățirea înspăimântătoare în ținuturile aceste și comuna noastră a concubinatelor, pretinde măsuri energice și pedepsiri aspre.

Aci a început să-și piardă hotarul bunul simț, căci ficioși tineri și fete de 15 până în 16 ani se împreună cu învoirea părintască sub cuvânt de căsătorie, întocmesc petreceri de nuntă cu muzică și joc.

Acești nefericiți fiindcă nu sunt destul de în putere să-și agonisască pânea de toate zilele pe căi cinstitute doresc să viețuiescă din tâlhării, astfel se esplică lucrul deselor furțaguri cari sunt aici, prin cari se tulbură pacea cetățenilor cinștiți.

Tot la aceste înpărechieri se practică un păcat și mai înfiorător lăpădarea copiilor concepuți, care după judecata lor nici n'ar fi păcat. Acesta însă este un păcat contra naturii și a patriei, căci împedecă încă din coapsele mamelor sporirea populațiunii.

Procedura aceasta este și foarte periculoasă pentru viitor, căci strivește organele de producțiune în cea mai fragedă vârstă, astfel când ajung vârsta menită pentru spo-

— Mai de mult luai parte la toate convenirile, acum mă prind, că numai ieși din casă decât, când ești silită.

— Cu timpul se schimbă gusturile... În timpul din urmă mai bucuros stau acasă, unde atâtea am de isprăvit, zice Nelli cu ochii plecați.

— Bărbatul tău știu, că nu stă acasă. El nu poate suferi aerul din familie.

— Dar bine dragă, ce ai tu cu noi?

— Mă supără, mă scandalizază, mă face nervoasă fanatismul acesta al tău fără nici un rost. Toată lumea știe, și tu, că bărbatul tău are drăguță.

— Nu-i adevărat!

— La ce mai spui fleacuri. Nici el nu face secret. O duce în restaurant.

Nelli își strâmbă fața de durere și năcaz și spune numai atâta:

— Ești o calumniatoară ordinară! Apoi cu pași repezi trece spre strada mare. Doamna cu trăsura o rechiamă vrând să o mulcomească, dar Nelli se face că nu aude. Vorbele prietinei a infuriat-o la extrem. E mâniașă foc nu pe bărbatul său, ci pe drăguța ei de prietină. Mânia i-se potențiază prin faptul, că toate cele spuse sunt adevărate.

II.

— Am onoare, dle avocat! Nu te-am văzut de mult. Sunt cinci zile, decând nu te-ai mai abătut pe la noi. Nevastă-mea tocmai azi te-a pomenit... Nu, știu, de nu sum indiscret, dacă-ți spun ce a zis? Spunea, că dl avocat e cu totul altfel ca tinerimea de acum. E un bărbat serios, cu caracter și modest, poate prea modest...

— ...

— O, nu. N'am ieșit la plimbare. De un an de zile n'am avut timp de așa ceva. Dimineața merg în oficiu, după amiază sum în cancelarie, sara lucră la o carte. Și biată nevastă-mea e silită să meargă singură la teatru, ori în societate.

— ...

— Ce duc în pachetul acesta? fotografii. Nevastă-mea s'a pozat în costumul dela balul Reuniunii, dar pozele au succes prost, acum merg să mă răfuiesc cu fotografii. Cu o cale intru și la cusătoreasă, să vad, gată-se odată haina cea nouă a nevastii, nu poți crede, cât de încet lucră damicelele acestea.

— ...

— Dl avocat crede, că nevastă-mea ar putea isprăvi trebile acestea mai bine decât mine. Te înșeli dle avocat! Biata Ninuca are nervi cam debili, mărunțisuri de acestea-o iritează peste măsură. Acum, slavă Domnului — se simte bine. Ba se chiar îngrașe... Dar nervii trebuie să și-i cruțe. În anii trecuți suferia mult. De atunci nu-i mai permit, să vadă nici de ale culinei.

— ...

— O, mă rog! mă simt foarte fericit, că mă însoțești. Dacă nu te superi, îți fac o propunere. De altfel sum și mai bătrân, să nu mai umblăm cu atâtea titule... Servus! Chiar ieri zicea Ninuca, că dansa nu pricepe, de ce n'ar fi per tu domnii, cari se cunosc...

— ...

— Ești curios, de ce nu resalut pe Tuțescu. Nu vreau să-l mai cunosc! Ție, ca la un prietin îți spun și cauza. Omul acesta

a umblat în casa noastră opt ani de zile. Aș putea zice, că ne cercetă aproape în fiecare zi. L-am iubit ca pe un frate. Ninuca încă îl plăcea, cel puțin niciodată nu mi-s'a plâns contra lui. Mergea cu el la teatru și la plimbări, ba anul trecut a însoțito la băi, după ce eu am fost reținut de slujbă. — Știu, că mulți au crezut, că lucru necorect, când mă încred așa de tare în Tuțescu, dar cunoscând pe Ninuca eu am fost foarte liniștit. Nevasta mea e un ideal... Cu un cuvânt au întreținut cu Tuțescu relațiunile celea mai bune, până când n'a început a face prostii.

— Știu, că espresiunea e cam aspră, dar cuprinde adevăr. De altfel judecă însuși...

Când ai venit tu la noi, acum sunt trei săptămâni, Tuțescu te declară de nesuferit și pretinde dela nevastă-mea să nu te mai primească. Cine a mai auzit așa prostii?! A făcut chestie de cabinet, dar și-a și rupt capul! Ninuca e foarte simțitoare și dreaptă. Spunea, că nu poate, ca un bărbat brav, cum ești tu, să fie calumniat în casa noastră. Lui Tuțescu i-a dat drumul...

— Am ajuns la croitoreasă. Servus, prietino! Mi-a părut foarte bine. M'ăș bucură mult, dacă după prânz ai merge până la noi. Cu părere de rău, eu nu pot fi acasă, dar te așteaptă Ninuca... Mi-a zis, că ar vrea să te roage, să faceti o plimbare mai lungă... Mergi dară, de sigur? Mulțumesc! Servus!

H. f.

rire sunt incapabile a naște prunci. Dacă nu-i se pune stavilă acestui păcat fără întârziare, cu vremea poate lua dimensiuni periculoase și păgubitoare patriei.

Am onoare a mă ruga, ca reprezentantul, apărătorul și vestitorul moralității să binevoiați a lua măsurile cele mai aspre și grabnice, pentru împedecarea desfacerea și pedepsirea concubinatelor încheiate contra legilor existente." *I. Costin*, paroh gr.-cat.

În urma arătării de sus în 15 l. c. am primit rezoluțiunea ce urmează:

Dela scaunul orfanal al comitatului Solnoc Doboca Nr. 17,004—1906. *Urgent.*
Obiect. Administrațiunea comitatenză sub Nr. 2800 pentru procedere ulterioară străpune aci cererea preotului gr.-cat. *I. Costin* din Race-Cristur pentru împedecarea concubinatelor. *Decisiune.* Scaunul orfanal în urma cererii ce i-s'a străpus și în urma observărilor proprii află de lipsă, pentru împedecarea concubinatelor și pentru pedepsirea părinților, tutorilor ori schimbarea acelor să se facă de urgență scrutarea și conșcierea tuturor cazurilor de concubinate, toate antistiile comunale din comitat prin un cercular li-să ordoană măsurile ce sunt a se lua.

În tenoarea acestora cu privire la acest obiect cercularul se dă de urgență din partea scaunului orfanal, care se va publica în foaia oficioasă a comitatului; câte un exemplar se va trimite congregațiunei comitatenză și reclamantului *I. Costin*.

Aceasta dispoziție se aduce la cunoștința cunoștința congregațiunei comitatenză și preotului gr.-cat. *I. Costin* din Race-Cristur.

Dej 1907 Ianuar 9 din ședința scaunului orfanal. Prezident Bokros m. p. l. s."

Dispoziția luată în afacere este aceasta:

„Nr. 17,004/906. *Urgent.*

Ordin cercular.

La toate antistiile comunale. S'a aflat de lipsă să se facă dispozițiile absolut trebuincioase pentru împedecarea concubinatelor cari din ce în ce să sporesc.

Scaunul orfanal îndrumază antistiile

comunali, ca se scruteze de urgență toate cazurile, unde viețuiesc în concubinată minoreni, părinții acelor ori tutorii, despre toate cazurile de oseb să se ieie proces verbal și declarațiune cu părinții și tutorii, în meritul acestei afaceri. — provocându-se la cauză, — vor raportă fără amânare scaunului orfanal, pentru luarea măsurilor legali. Totodată orfanului interesat vor propune alt tutor.

Dej, 1907 Ianuar 9 din ședința scaunului orfanal Bokros m. p. l. s.

Având sprijinul de mai sus din partea administrațiunei, lupta noastră încă poate fi potențată, căci nădejde avem se putem stirpi vițul uricios, care concentrează în sine suzezenia de fărădelegi.

În mijlocul altor greutăți imperios se impune se ne ferim poporul dela demoralizare și păcatul uricios al concubinatelor. Când bietul nostru popor își va pierde, și rușinea, atunci e rău de noi, căci ajungem la răspantie se pierdem ce avem mai prețios. Concubinatarilor sună judecata aspră, dar justă din scriptură: *De Dumnezeu nu se tem de oameni nu să rușinează.*"

Nici o măsură și pedeapsă nu este prea aspră, când e vorbă se păstrăm cu sfințenie moralitatea, cinstea și sănătatea poporului. Numai un popor credincios și sănătos este în stare se învingă greutățile vieții și să fie mădular folositor neamului din care face parte.

Astfel fiind, chemarea noastră de păstori bine implinită, înțelegerea reciprocă înțărîtă, munca uniformă cu sfințenia observată, de păcatul leneviei și disciplina lăcășă ferindu-ne; vom putea da urmașilor cu mândrie ceea ce am moștenit: popor moral.

Race-Cristur, 15 Ianuar 1907.

I. Costin,
paroh.

Să observăm ritul!

În mai multe rânduri am avut prilej a mă convinge, cumcă în diferite biserici de același rit în Duminecile după Rusalii până la începerea Triodului nu să cetească aceleași evanghelii. În multe parohii se întâmplă, că luându-se evangeliile aceste în rând să cetească după cum urmează, fără nici o strămutare. Astfel apoi preotul respectiv ajungând la Dumineca înainte Înălțării sf. Cruci fără nici o șifală cetește evangelia a 16. după Rusalii, iar în loc de evangelia Duminecii după Înălțarea sf. Cruci cetește evangelia a 17. după Rusalii, adică a cananeanei, care de altminterlea la rândul evangeliilor foarte arareori ar trebui să se cetească. Această evanghelie numai atunci urmează la rândul ei, când Paștile cad în 22 Martie v.

Să mai cetească în unele părți aceste evanghelii și cu puțină strămutare, însă numai pentru aceea, că Duminecile înainte Nașterii Domnului să se finească cu Dumineca sf. Strămoși. Astfel apoi nu odată să întâmplă cazul, că în trei ori patru biserici de același rit și tot în aceeași vreme să cetească trei ori patru feluri de evanghelii. Dar pe lângă asta se mai întâmplă și altele, și anume: dacă între Dumineca după Botez și între Triod sunt mai multe Dumineci, preotul ne mai având de unde să mai cetească alte evanghelii e silit a se reîntoarce iarăși la aceleași evanghelii, căci a cananeanei, care acum ar trebui să suplinească golul s'a zis acolo unde un trebui să se zică. Și cazul acesta de atâtea ori se repetă, de câte ori cășlegile sunt lungi, și astfel după Dumineca după Bobotează nu începem îndată Triodul.

În acest chip apoi — de sine înțeles — multă încălceală se face în trebile rituali.

Chestii contemporane.

IV.

Știință și credință.

(Continuare.)

Parcă noi am zice, că pătrundem la fel și formă terenul metafizic! Filozofia modernă însă dă numai o valoare relativă și principiului, cauzalității. Demonstrarea acestui principiu de absolut o dă foarte clar Reinhold opp. cit.

Acesta este stadiul științelor azi, față de religione, atâtea adevărat este în aceea, că *lumina învățată de asi suferă de lipsa credinței.* E drept, că lumea cultă de azi nu prea crede în cele creștinești, dar de crezut crede și ea destul! Se zice, că Laplace pe patul de moarte ar fi grăit: »ce știm, e puțin, ce nu știm, e grozav de mult!« Astronomul Lambert află de un principiu mizerabil: a nu vrea să crezi, numai ce se poate dovedi în mod fizic, când zilnic facem contrarul în cele mai multe lucruri! Goethe zice: grecescul *oïda*, știu, însămnă la început: am văzut, deci știu. Aplicarea unui astfel de cuvânt cunoștințelor noastre despre cauze, puteri, atomi, putințe sau moduri, ar fi o greșală de limbă, referitor la Dumnezeu, o contradicție în sine. Nouă ne trebuie alt cuvânt, care să zică: *n'am văzut și totuși știu*, și acest cuvânt e *credința*. V. Schanz, Apologie, vol. II. ed. 1897. p. 444). Conform acestei mărturisiri,

sunt și în științele naturale, în fizică, în mecanică, multe, multe¹⁾, cari nu se știu, numai *se cred*. Așa sunt toate *hipotezele* acestor științe. Împotriva hipotezelor nu avem nimic, științele au drept de acelea (Conc. Vatic. Const. dogm. IV). dar ne ridicăm glasul acolo, unde se supun hipoteze, numai pentru zădărnicierea adevărilor creștine.

Iacă de ex. *Darwinismul*. Carol Darwin a fost acela, care în opul său despre »originea speciilor« (1859) a redus mai întâiu speciile viețuitoare de azi la 4 tipuri originale; iar în al 2-lea op. despre »descendența omului și selecțiune« (1871.) deduce și pe om din oarecare prototip animalic. Ele însă nu în contra religiei a propus hipotezele sale, căci prototipurile le reduce la creațiune, și el zice: »este ceva sublim în părerea aceea, după care viața, cu diferitele puteri ale sale, de origine a fost numai în câteva, sau numai în o formă însoțită de *creatorul*...« (Originea spec. trad. Dapsy, II. 333). El atribue apoi selecțiunea speciilor unor anumiți factori externi, cazuali. De învățătura lui Darwin s'au folosit apoi materialistii moderni, pentru a deduce, omul e o *specie*

¹⁾ *Ulrici* în opul său voluminos, *Gott und Natur*, dovedește, că dacă din științele naturale am lăsa afară tot, ce *se crede* numai, rețin numai aceea, ce știm pozitiv: știința noastră ar scădea în mod neînchipuit.

a animalelor, fără suflet, fără voință liberă, căci toată viața lui e operațiune materială După acest concept se înțelege, ca am avea nevoie de o *etică* nouă, la care scrie glosse d. M. în »Orizontul«. Mai bine zis: cine nu vede, că aici *înțeală* orice etică, care nu poate fi, numai la ființe spirituale și cu voință liberă.

Aceste însă sunt numai născociri, nu rezultate științifice. Omul are trup și suflet. Vom avea încă prilej să vorbim despre evoluție și om, acum observ numai, că materialismul, adică negarea totală a spiritului, a încetat de mult a fi apărută din partea științei; referitor la trupul omului, acela poate avea parte din evoluția speciilor. Peste tot, evoluția e o *hipoteză* frumoasă, dar numai *între marginile unei anumite teleologii*; peste Darwinism iarăși au trecut mai toți la ordinea zilei. *Kolten* a spus cu ocaziunea congresului naturalistilor din 1901, că »Von den Paläontologen sind nur wenige Darwinisten«. Toate dificultățile împotriva Darwinismului le-a cules în op sistematic Alb. *Fleischmann*, prof. zool. la univ. Erlangen, sub titlul »Die Darwinistische Theorie, Leipzig, 1903.« O recomandăm dlui V. M!

Cum vezi frate, e o desertăciune mare, a vorbi de contrast între știință și credință. Se poate, că mulți să nu aibă pacea sufletească, să nu aibă o conșciere armonioasă a lumii, dar cauza nu sunt științele!

Evangeliiile, sfetilele și glasurile se schimbă de tot neobicit. Așa încât la urmă te găsești într-o încercătură, de unde cu greu te poți deslăși. Și toate acestea le pățești pentru o mică nebagare de seamă, care de altminterdea ușor s'ar putea încușura.

Cu toate acestea însă unii nu să sfîșie a zice, că este bine așa, căci așa s'au pomenit încă din bătrâni, și apoi datina s'a prefăcut la lege. Acum dar ce să se mai schimbe! Iar alții se provoacă la lipsa de rituat, unde ar trebui să fie statorice astfel de treburi.

Ori cum fie însă lucrul, una e adevărat, și anume: că în privința aceasta ar trebui să se observe o unitate de rit.

Am citit un îndreptar în afaceri rituali purtând titlu: „Măna lui Damaschin“, unde la privința aceasta se dau unele îndrumări foarte potrivite. Aici se spun următoarele: Începând dela Dumineca tuturor Sfinților până la Dumineca înainte Înălțării Sfintei Cruci să cetese evangheliile dela Matheiu, după cum urmează în rând și fără nici o strămutare. În Dumineca care urmează după Dumineca după Înălțarea sf. Cruci să încep evangheliile dela Luca, cari apoi să cetesc astfel, că după a 4. urmează a 6. și după a 7. a 5., iar după a 9 urmează a 13. și să sfîșie cu a 11. adică cu evanghelia s. Strămoși. Și aceasta foarte potrivit este așa, căci la caz, dacă cășlegile sunt lungi și astfel până la începerea Triodului obvin mai multe Dumineci. În aceste preotul ceteste evangheliile acele, cari nu s'au citit la rândul lor, și numai în caz de lipsă să cetesc și aici. În ast chip apoi preotul poate încușura aceea să nu fie silit a ceti de două ori aceleași evangheliile.

Să înțelege, că în ordinea amintită atât evanghelia Învierii cât și sfetilele și glasurile să perândă regulat. Și astfel cântărețul

este scutit de a apuca și de ici și de colo câte un glas pentruca la începerea Triodului să poată potrivit glasul opt.

Îndreptarul asta prin urmare destul de lămurit ne spune, ce avem de făcut în atari cazuri grele de înțeleș.

Mi s'a întâmplat, că discutând în chestia aceasta cu un venerabil domn preot, mi-a zis, că o astfel de întortocare a evangheliilor, după cum arată „Măna lui Damaschin“ e o datină neunită, care numai în unele părți se practicează!

Că se practicează numai în unele părți asta o văd și observ. însă, ca să fie numai o „datină neunită“ nu-mi vine a crede.

Am un obicei, că în toate Duminecile înainte de a pleca la biserică mă uit în călindar, că oare nu am de spus la credincioși ceva sărbătoare, ori post, ori altceva. În „Călindarul Unirei“ aflu și niște îndrumări în privința cetirii evangheliilor. Le cetesc și aceste întotdeauna. Și cu plăcere observ, că aici așiderea precum în „Măna lui Damaschin“ evangheliile dintre Busalii și Triod să strămută după cum amintisem mai sus.

Ca conclusionie deci numai atâtă am să spun, că ce face Blajul e bun și vrednic de urmărit nu numai din partea unora sau altora, ci din partea tuturor, cari aparținem aceluiași biserici și neam!*)

Buteni, la 16 Ianuarie 1907.

Ioan Turdean,
preot gr.-cat.

*) Cel mai bun îndreptar pentru cetirea evangheliilor, apostolului, glasurile, ș. a. se găsește la sfârșitul Evangheliei cu litere, tipărite la Blaj în 1900, unde toate acestea se înșiră Duminecă de Duminecă după cum urmează. Red. „Unirei“.

Foarte rău face acela, care vrea să joace rolă cu aceea, că și la noi propagă unele idei, numai pentruca acelea sunt anticreștinești. Nu-i vorba, toate relele dela străini le învățăm și noi. Tu frate, nu te lăsa amăgit de curente moderne, ale unei lumi stricată în cele spirituale, cât și în cele morale, cum am văzut la chestia sexuală. Cu dor și cu sete sufletească cultivează științele, acelea să fie idealul tău; dar iubeste natura și fi convins, că atât mai vartos vei veni la cunoașterea și adorarea divinității.¹⁾ Și numai religia, credința plină de convingere, aceea va da pace și har-

¹⁾ Iacă ce zice Cicero: „An cum machinatione quadam aliquid moveri vidimus, ut sphaeram ut horea, ut alia permulta: non dubitemus, quia opera illa sint rationis cum autem impetum coeli admirabili cum celeritate moveri vertique videmus, constantissime conficientem vicissitudines aniversarias cum summa salute et conservatione omnium: dubitamus, quin ea non solum ratione fiant, sed etiam excellenti quadam divinaque ratione?... Ant vero alia, quae natura, mentis et rationis experts, haec efficere potnit, que non modo, ut fierent, ratione equerunt, sed intelligi, qualia sint, sine summa ratione non possunt?...“ De nat. Deorum. l. 2. cc. 38, 44. Un filosof mai nou, Dr. Iul. Baumaun, prof. univ. din Göttingen, în opul său: *Über Religionen u. Religion, worte zu Verständigung*, Langelsatza, 1905 zice: viața anorganică (puterile fizice, chemice) nu se esplică din sine, ne fac impresia unei rațiuni; asemenea și creatura rațională. Aceasta deducție e baza Teodiceei, aceasta e religia științei (pp. 148—168).

monie sufletului tău. Fi convins, că toți oamenii mari, toți învățații adevărați au fost oameni religioși, și așa sunt și astăzi. Kepler, terminând opera sa neperitoare, *Harm Mundi*, încheie monumentala-i, lucrare cu o admirabilă slavo-slovie către Acela, dela care și în care sunt toate (V. *Natura*, Dec. 1906. p. 76—77). Așa au fost și ceilalți învățați: astronomi, fizici matematici, etc. (V. cartea foarte instructivă: *Kneller, D. Christenthum u. die Vertreter des neuen Naturwissenschaft*, Freiburg, Herder, ed. II. 1903). Așa au fost, și sunt încă și azi, bărbații mari ai neamului românesc. Așa să fi frate și tu, și atunci va înflori neamul nostru. Biserica noastră, aceea Casă sfântă, despre care cântă un poet mai nou:

Acolo în murmur de rugă ferbinte.
Nădejdea și-au pus-o părinții cucernici,
Părinții cei tari în credință și în minte,
Și în brațe puternici.
Și acolo, sub vechi înveliș de șindilă,
Altar al măririlor sfinte,
Nădejdea s'o pune și noi, cei de astăzi.
De acum înainte!

G. Săpunar în *„Sămănătorul“*, 1906, p. 774.

Aceste și-le recomandă al tău iubitor frate

Nicolae.

(fine).

REVISTE.

Franța. În castelul contelui *Franquerville* din Bologne au ținut episcopii francezi conferințe în săptămâna aceasta. Dintre lucrurile hotărâte, cari au ajuns la cunoștința publicului amintim adresa omagială, ce au trimis-o Sfintei Sale, ca răspuns la enciclica din urmă. În aceasta se declară episcopatul solidar întru toate cu enciclica, și supus credincios Scaunului Romei. Deși patrioți buni, gata a jertfi ori când orice pentru patrie, numai să le permită credința și onoarea: episcopii declară în scrisoare, că nu poate fi vorbă de împăcare cu guvernul, până nu se asigură drepturile ierarhice, imunitatea averilor bisericesti și libertatea bisericii.

După cum s'a laudat *Clémenceau* și la 11 Decembrie 1906, și acum spune, că el vrea să facă pace, de aceea a șters din legea separațiunii paragraful ce pretindea anunțarea tuturor serviciilor divine la oficiile civile.

De altfel pacea ce o vrea guvernul francez să o facă cu biserica, e numai fariseism. După care a confiscat toate averile bisericesti, a înrolat mai multe mii de clerici și preoți, acum șterge de pe monete și bancnote inscripția, ce arată, că totuși cred cel puțin în Dumnezeu: „Dieu protège la France,“ și o înlocuesc cu alta, ce sună așa de nepotrivit din gura guvernului actual: „Liberté, égalité, fraternité.“

Într'aceea catolicii din Franța au început o viață nouă. Oeeace mai mult lipsia clerului francez, ce a adus și potopul: neocuparea cu chestia socială dispăre, și preoții sunt siliți să se intereseze mai mult de credincioșii lor, ca să-i întărească în acestea zile de grea încercare pentru credința lor. Până când preotul eră până aici auctoritate în biserică și altceva nimic: azi el e socotit de un povățuitor în viața de toate zilele și frate „împreună luptător.“ — Lipsese cultului se acoper ca și la noi: din repartitiune pe credincioși, sumele de lipsă sunt cam mari, căci în Franța sunt 90 de episcopii și mulți preoți, cu toate acestea repartitiile nu vor fi așa mari, căci va da mult nobilimea.

Germania. Puține zile ne mai despart de alegeri. Partidele ce au candidat sunt celea ce au fost reprezentate și în dieta trecută. În ce număr vor intra deputații diferitelor partide, nimă nu știe, una însă o vede oricine, care a urmărit cu interes lupta electorală: toate partidele lucră din răsuputeri să slăbească centrul, și să adune un astfel de parlament, care credincios principiiilor profesate de parlamentul anilor 70 ai veacului trecut să pornească aspră luptă în contra bisericii catolice. Un candidat de de-

putat liberal se adresează la toți protestanții să se înscrie în „Evangeliischer Bund,” cunoscuta societate ai cărei scop e „Los von Rom,” și să lucre în contra candidaților centrului, și atunci va încetă centrul de a mai fi la putere. „Kölnische Zeitung” din 17 Ianuar a. c. publică și un plan pentru un nou „Kulturkampf,” guvernul să-și pună de-o eamdată ochii pe averile claustrilor, și noul parlament îndată după întrunire să facă lege în urma căreia biserica să nu poată primi nici o donațiune, nici pentru liturgii, fără de incuviințarea statului. Astfel stând lucrul, și lucrând pe sub ascuns și guvernul și autoritățile politice — până și unii militari — contra centrului, numai Dumnezeu știe, cum va ieși din alegeri.

Italia. Îndată ce s'a lătit vestea alegerii noului Papă, au început a scrie foile despre bunele relații ce-l leagă de dinastia italiană, exprimându-și nădejdea, că noul Papă va împacă biserica cu statul italian, și așa va șterge mai multe „non possumus.” — Unde va ajunge lucrul nu știm, atâta putem însă constata, că noul Papă nu se uită cu ochii rai la organizarea politică a catolicilor, ba din contră a constituit un comitet, care să organizeze țara politică după norma societăților populare, cari le-a introdus centrul. În urma acestora catolicii pronunțați au început a-și candida pentru parlament, deocamdată însă numai cu unele rezerve, și nu pretutindenea, căci mulți episcopi nu înțeleg schimbarea lucrurilor, iar fără voia lor nu pot face ispravă. De prezent sunt în parlamentul italian 5 deputați catolici, cari lucrează pe față după principiile politice ale Papei. — Așa înceată catolicii pronunțați de a mai trece înaintea guvernului italian de dușmani ai patriei.

Ungaria. Să știe, că guvernul are la dispoziție foarte multe mii de coroane, cu cari „informează” țara și străinătatea despre ceea ce se petrec în țară. O astfel de informație publicată în o foaie din Berlin spune: Dl Apponyi a susținut că nu va periclita de loc instrucțiunea, introducerea limbii magiare în școlile române și nemțești ca studiu obligator, ca și când limba maghiară n'ar fi fost studiu obligator în toate școlile populare și medii și până acum.

Viena. Vizita primariului și a delegaților conziliului comunal din București la Viena — a servit ca prilej pentru o mulțime de manifestări de simpatie față cu neamul românesc de pretutindeni.

Primirea delegaților la gară din partea lui Lueger a fost din cea mai cordială. Aglomerația pe străzile unde avea să treacă cortajul

de vre-o 60 trăsuri, enormă. Colonia română a aranjat în onoarea oaspeților un comer festiv Marți sara. Din bogatul program al sărbătorilor relevăm vizitarea felicitărilor instituțiilor ale orașului Viena, reprezentare festivă „Tannhäuser” în Jubiläums stadtheater, banchet în sala festivă a Rathhauskellerului, excursiune pe Semmering, participare la balul orașului Viena, recepțiune la ministrul României, participare la binecuvântarea capelei gr.-or. conferirea de diplome de onoare din partea „României June” etc. Vineri delegația a plecat înapoi spre casă.

Noutăți.

Din dieceza de Gherla. Constantin Lucaciu, paroh în Jobjib. a fost mutat în aceeași calitate în Craidarolt. Ioan Pop, administrator protopopesc al Budacului, a fost numit vice-protopop.

Din dieceza de Lugoj. Victor Deciu, preot nou hirotonit, a fost dispus de administrator parohial în Cenadul sârbesc. — Alimpu Suciu, preot nou hirotonit, a fost numit admin. paroh. în Iscroni.

Hymen. Dr. Emil Nestor, fiul directorului dela școala de fete din loc d-nul Silvestru Nestor, medic cercual în Chisetău, s'a fidanțat cu dozoara Silvia Sepetan, fca preotalui din Chisetău. Felicitările noastre!

Erată. Corectorul nostru cere scuze pentru greșelile din entrifiletul din numărul trecut: Subsidiiul erarial. Suma distribuită pe 1906 e cu 9 mii mai mare, ca în 1905. și numele preoților e scris cu ortografia românească, cum unii preoți — foarte puțini, — tot nu-l scriu. E foarte trist!

Știri literare. Prof. Ioan Bogdan, directorul „Convorbirilor literare” înștiințează prin o notiță publicată în nr 12, că ieasă din direcțiunea revistei, care a fost încredințată dlui S. Mehedinți. Tot în acel număr întâlnim un indice a tuturor materiilor publicate în „Convorbiri” în decursul celor 40 ani ai existenței. Acest prețios indice a fost pregătit de profes. Dumitru Evolveanu. — „Viața literară” de sub conducerea dlor Coșbuc și Gorun, începând cu 1 Ianuarie v. a apărut „Viața literară și artistică” sub conducerea unui comitet. — La Făgăraș a început să apară în proprietatea dlor: Dr. Nic. Șerban, Dr. I. Șenchea și Dr. Oct. Vas, un ziar săptămânal, social-economic, sub numirea: „Țara Oltului”, având redactor inter. pe Const. Popp, colaborator prim I. Berescu.

Biblioteca pentru toți. Au apărut unul după altul patru numeri. Nr. 253: „Stâlpii societății”, dramă în 4 acte de Henr. Ibsen, tradusă de B. Marian, de peste 142 pagine. Nr. 254: „Departee de oraș”, cinci novele de Al. Cazaban, cari se ocupă de viața țăranului român, când veselă, când mai ales năcăjită. Concepție și limbă bună. Nr. 255: „Doctorul fără voie”, cunoscuta comedie a lui Molière, în care își râde de șarlataniile doftorilor de pe timpul său. Fie predată, fie și numai citită, umorul lui Molière rămâne același, stârnește risul. Nr. 256. A. Nora: „Clupe trăite”, schițe și nuvele. Cuprinde 10 piese de un puternic spirit de observație, cari prin chipul cum sunt scrise, țin încordată atențiunea asupra desvoltării evenimentelor.

Balul reuniunii femeilor române din Blaj, ținut în 20 Ianuarie a succedat peste toate așteptările. În sala de dans am putut să remarcăm nu numai floarea inteligenței noastre din loc, dar și un mare număr de noi veniți. Și deasemenea cu un fapt îmbucurător trebuie să constatăm, că de astă dată petrecerea a

fost foarte animată; ba la jocurile de coloană am văzut appape și toate gardedamele dansând, semn, că dansatori au fost nu numai mulți, dar și — cum se zice — zeloși. Însemnăm aici și numele acelor prea stimați domni, cari au solvit peste prețul de intrare, și cărora comitetul le exprimă mulțumitele sale: Fam. Deac 4 cor., X. Y. 3 cor., Moldovan, pădurar, Mediaș, 1 cor., Simonffy A., protoprețor, 2 cor., Dr. Boilă, adv., 3 cor., Sebes F., comerciant, 2 cor., Dr. Sabó, adv., 6 cor., dna Nestor, 8 cor., Dr. Nestor, adv., 6 cor., Dr. Solomon, med., 8 cor., Bian, not. Făget, 6 cor., I. F. Negruț, prof., 1 cor., dna Vlassa, Sâncel, 1 cor., Dr. I. Maniu, deputat, 16 cor., Dr. Aug. Bunea, 2 cor., Emil Pop, Bobohalma, 6 cor.

Petreceri. Reuniunea femeilor române pentru înfrumsetarea bisericii gr.-cat. din Orlat va aranja cu concursul Corului bisericesc gr.-cat. din loc o producțiune corală-teatrală împreună cu dans, Duminică în 27 Ianuarie st. n. 1907, în localul erarial IV/5 (vis-à-vis de școala comunală).

— Corul bisericesc român din Băsești invită la concertul, ce-l va da Duminică în 3 Februarie st. n. 1907 în școala poporală română din Băsești. Dirigent: Dl Drd. I. Cl. Iuga. Venitul curat este destinat $\frac{1}{2}$ pentru Fondul corului, iar $\frac{1}{2}$ pentru masa studenților academici din Cluj.

Licitațiune minuendă.

Comunitatea bisericească greco-catolică română din Oarța de jos (Dieceza Gherlei, Comitatul Szilágy) cu aprobarea Veneratului Ordinariat diecezan voiește în vara anului 1907 — eventual 1908 a edifică după planul și preliminarul de spese stătorite în 29426 cor. 50 fl. biserică nouă de piatră.

Spre acest scop în 16 Februar st. n. anul 1907 după amiază la 2 oare la școala gr.-cat. română de aici se va ține licitațiune minuendă. Ofertele se pot face cu depunerea de 5% ca vadiu al prețului de edificare ori în scris ori verbal.

Planul și preliminarul de spese se pot vedea la subscrisul oficiu parohial.

Edificantele între oferte liber poate alege.

Contractul închiud va avea valoare pentru întreprinzător după subscriere, iară pentru comunitatea bisericească numai după aprobarea Superiorității bisericești.

Oarța de jos, la 16 Ian. 1907.

Andrei Vlaica,
curator primar.

Vasiliu Pap,
preot gr.-cat.

(4) 1-2

Medicii practici,

au esperiat că uleiul de ficat de pește în forma Emulsiunii de SCOTT, are un efect cu mult mai bun ca în starea lui comună. Într'un spital de renume s'a dovedit prin esperință că până ce uleiul de pește în starea comună mărește grăsimea organismului de 4 ori cât cântărește, până atunci Emulsiunea de SCOTT o mărește de 7 ori. Emulsiunea de SCOTT o pot consuma copiii pecum și cei mai gingași pacienți fără să le producă ceva iregularitate în digestiune.

Marca de probă a EMULSIUNEI de SCOTT este pescariul ce poartă în spate un pește.

Cu provocarea la aceasta foaie, trimițând 70 fileri, în timbre postale, spe-dează gratis mostra

Dr. BUDAI EMIL,
városi gyógyszerész

(27) 8-12 BUDAPEST, IV. Váci-utca 34/50.

Prețul unei sticle 2 cor. 50 fl.

Se poate căpăta în ori care farmacie.

Partea literară.

Mitropolitul Sava Brancovici,

de
Dr. AUGUSTIN BUNEA.

(Continuare.)

Cu toate acestea Preacuvioșia Sa dl M. nu se rușinează a spune (pag. 69): *»Dar Dr. Bunea cu vădită intențiune re-produce schimonosît cuvintele textuale ale diplomei, care se rapoartă expres la preoții românești, nu la preoții de altă limbă».*

Spune, Preacuvioase, cari cuvinte textuale le-am *reprodus schimonosît*? Spune, unde am vorbit eu de preoți sârbești, sau de altă limbă? Eu pretutindenea am vorbit de preoții Românilor, cari borborosiau sârbește. Câți dintre ei vor fi fost Sârbi, nici eu, nici altul nu poate spune. Dar spune, Preacuvioase, că dacă slujba bisericească, adică liturgia, vecernia și utrenia, etc., nu se puteau face în limba română, deoarece, pe cum am arătat în „Ierarchia Românilor“ (pag. 262—3) nu aveam încă pe românește cărțile prescrise, oare nu era datorința lui Sava, ca în calitatea sa de episcop al Românilor, chiar Sârb fiind, să *aplice* în funcțiune numai preoți, cari pe lângă limba slavă, să cunoască perfect limba și literatura poporului român, ca să poată ceti acestui popor măcar *»Cartea românească de învățătură a Duminecilor de peste an»*, tipărită în Iași la 1643, sau *»Evanghelia învățătoare, a Duminecilor peste tot anul, și la praznice»*, tipărită la mănăstirea Deal în 1644?

Dar pe Sava nu-l durea capul de lucrurile acestea. El avea numai un singur interes, anume, de a stă timp cât se poate mai îndelungat în scaunul episcopilor români, spre a putea exploata pe bietul popor român în interesul neamului său sârbesc. Și fiindcă aceasta nu se putea, fără a secunda veleitățile de calvinire ale principilor și superintendenților calvini, de o parte dădea porunci strajnice preoților să predice românește și să introducă în biserici cărțile românești impuse de calvini, iar de altă parte aplică faptele preoți, cari borborosiau numai sârbește, ca să nu mai scape Români de jugul Sârbilor. Adevărată politică de duplicitate bizantină, cu care înșelă și exploată și pe Calvini și pe Români, cum a umblat și dl M. să seducă, și pe Unguri, și pe Români!

Să ne întoarcem acum iarăși la decretul lui Apafy din 20 Februarie 1669. Acesta face din Vlădica Românilor o unealtă a superintendentului calvinesc, iar biserica românească o înecă în cea calvinească. Sava însă tace, nu protestează, nu părăsește un pământ mântit de atâtea erezii. N'a rămas nici un document, din care să se vadă, că Sava s'ar fi împotrivit cât de puțin cutopturii bisericii românești, și cu toate acestea dl M. cutează a afirma, că față cu decretul din 20 Febr. 1669 Sava *»a desvoltat o rezistență energică»* (pag. 70). Poate-se însă crede o rezistență fățișe și energică la un decret princiar? Sava numai un lucru putea face: sau să abdică, dacă mai avea ceva simțământ de demnitatea sa, sau să poarte cu rușine jugul impus. Sava a ales alternativa din urmă. El se înțelegea și de aci înainte destul de bine cu Apafy, ceea ce nu s'ar fi putut întâmpla, dacă el ar fi desfășurat, fie cât de mică rezistență față cu poruncile principelui său. El avea motive să se arete gata a face toate serviciile politice și religioase, ce i-se cereau, căci George încă nu-și realizase visul despotiei sârbești.

În 22 Noemvrie 1673 ajunse superintendent calvinesc Gașpar N. Tiszabétsi, care călătorise prin Belgia și Anglia și funcționase în ținuturi locuite de Români, la Reteag și Sec (Benkő, l. c.) El cercă mai întâiu să promoveze prin momele calvinirea Românilor. De aceea vedem, că Apafy cu decretul său din 20 Decemvrie 1673, în speranță, că *Dumnezeu doară din si în si va lumina tot mai mult pe preoții românești*, adică îi va face să îmbrățișeze calvinismul împreună cu poporul, îi scutește pe aceia de decimele de vin, grâu, și alte produse, ce aveau să se plătească *fiscului* după moșiile bisericești, și după moșiile aparținătoare caselor parohiale, asemenea și de decimele din oi, porci, și albine, cari sunt proprietatea lor

(Cipariu, Archiv, pag. 573—574). Dl Mangra afirmă, că acest decret s'a dobândit la stăruința lui Sava Brancovici, deși aceasta nu se amintește în decret, precum se amintește în decretul lui Baresai dobândit la rugarea lui Sava și a protopopilor românești. Din contră în decretul din 20 Decemvrie 1673 se spune, că acesta s'a dat *la întervenția unor credincioși de-ai lui Apafy (non nullorum fidelium nostrorum eapropter factam intercessionem digna consideratione perpendentes)*, care formulă nu se poate înțelege decât despre sftnicii principelui în afacerile politice și bisericești, iar aci în prima linie despre superintendentul său calvinesc Tiszabétsi. Scopul decretului este să amăgească clerul și poporul, ca să treacă la calvinism.

Tiszabétsi în scurtă vreme se convinse, că procesul calvinirii poporului românesc, așa pe cum doriă el, nu merge așa ușor, de aceea după momeli aplică cea mai crudă asuprire. Obținut decretul de dto 11 Iunie 1674, prin care Apafy supune pe episcopul românesc, vicarii, protopopii și preoții lui din Ardeal superintendentului calvinesc, pe care îl împuternicește să *ocărmulască bisericele românești după cunoștința sufletului său*, să îndrepte toate *greșelele*, adică să înlătore din biserica românească tot ce nu se unia cu credința și obiceiurile calvinești, să viziteze bisericele românești, și să cerceteze, *unde se află tipografia înființată de principele Rákoczy* (Cipariu, Archiv, p. 575). Puterea aceasta extraordinară avu urmări grele pentru biserica românească. Calvinul smulgea de sub puterea lui Sava biserici, protopopi, preoți, adică rupea orice legături ierarhice dintre Sava și clerul românesc, și, ceea ce eră și mai dureros pentru Sârbul Sava, îi luă și taxa de câte un floren, ce avea să o capete dela fiecare preot (Vezi decretul lui Apafy din 30 Decemvrie 1675 la Cipariu, Archiv, pag. 651). Auctoritatea lui Sava eră atât de sdruncinată, încât nici înfățișându-se în persoană la Brașov n'a fost în stare să înlătoreze din protopopia Brașovului pe Vasile și să pună în locul lui pe popa Vălcu (Stinghe, Ist. bis. Scheilor, pag. 12—15).

În fața acestei asupririi ne mai pomenite, care puneă pe un superintendent calvinesc *cap* bisericii românești și-i dă puterea să facă tot ce-i dictă cel mai negru fanaticism, un episcop conștient de demnitatea sa, însuflețit numai de adevărul religiunii sale, desbrăcat de ori ce alte interese lumești, și aprins de zel numai pentru mărirea lui Dumnezeu și binele sfintei biserice, ar fi ales mai bucuros moartea, decât să se supună asupririi, ori dacă n'ar fi avut tăria sufletească să facă un act, care să-i aducă mucenicia credinței, ar fi luat toiagul în mână și-ar fi urmat pilda lui Sava dela Geoagiu, care neînvoindu-se să se supună pe la 1566 superintendentului calvin românesc, George de Sângeorz, și să primească erezile calvinești, și-a lăsat casa și averea în Lancrăm și a părăsit hotărâle unei țări, unde libertatea conștiinței era așa de cumplit vătămăta.

Dar Sava Brancovici nu s'a hotărât nici pentru una, nici pentru alta, ci pentru tradarea bisericii sale, pentru ca să-și asigure și mai departe veniturile vlădicești, din cari să poată înălța pe fratele său George la despoția sârbească, și să poată țineă pe Catarina Temesvári.

A fost totdeauna obiceiul, ca soborul general românesc să se țină în Joia săptămânei de după Rusalii, ori cel mult până în zilele prime ale luni lui Iulie. Sava deci întrunește în vara anului 1675 pe protopopi și pe preoți și ține sobor. Este probabil, că la acest Sobor și-a avut reprezentantul său și principelui Apafy, ce se vede din împrejurarea, că hotărârile soborului se împărtășesc clerului și poporului nu numai în numele lui Sava, ci și în numele lui Apafy (Cipariu, Acte și Fragm., pag. 148). În sobor Sava primește și impune bisericii sale tot ceea ce poftiau principii pentru calvinirea poporului românesc: predicarea cuvântului lui Dumnezeu în limba românească, cetirea tuturor cărților eretice tipărite până atunci, atât în biserică, cât și afară de biserică, și instruirea poporului după învățăturile eretice din acele cărți, încheierea căsătoriei cu jurământ, înlăturarea ceremoniilor bisericești orientale, pe cari calvinii le socotiau superstițiuni (bobonoșaguri), botezarea fără apă sfințită, și fără mir, adică cu apă simplă, eliminarea sau plivirea tuturor dogmelor și așezămintelor bisericești orientale, cari după părerea protestanților nu se uniau cu sfânta scriptură, și așa mai de-

parte, pe cum am arătat mai sus (p. 32—8). Este — după descoperirile de până acum — primul cas ca un *Vlădică românesc de Bălgrad* să primească în Soborul bisericii și să impună el însuși clerului și poporului toate acelea, ce le pretindeau principii calvini în număratoarele lor decrete.

Prin Soborul românesc dela 1675 biserica românească s'a calvinit nu numai în organizația sa, ci și în dogmele sale, și încă prin o hotărâre a sa proprie.

Răsplata pentru o trădare atât de blăstămată, nu putea să întârzie.

Cei dintâi, cari au profitat din ea, au fost Sava și fratele său George. Acest din urmă căpătă în același an ca răsplată frumosul domeniu din Vințul-de-jos, care odinioară fusese al Voevozilor români din Muntenia, iar în 8 Octomvrie 1675 fu numit agent diplomatic la Poarta otomană, unde în 1676 lucră în interesul lui Apafy contra lui Zolyomi, pretendent la tron (Thalloczy, Századok, 1888, pag. 698—9, după Török—Magyar Okmánytar, VII. și V.) Sava din partea sa obțină decretul lui Apafy din 30 Decemvrie 1675, în care se porunci, ca bisericile, preoții și protopopii românești să nu se mai smulgă de sub jurisdicțiunea lui și a următorilor lui. *Episcopul să-și capete și pe viitor câte un floren dela fiecare preot, precum și celelalte venituri, ca să poată restaura biserica și mănăstirea* (Cipariu, Archiv, p. 651). Nu se zice însă nicăiri în acest decret, că superintendentul calvinesc nu ar avea să fie și în viitor cap al bisericii românești, ci s'au cassat numai abuzurile, ce le făcea el în calitatea aceea. Deci este un neadevăr ceea ce scrie dl M. (p. 73): „De aceea prin diploma din 30 Decemvrie 1675 (Apafy) asigură independența bisericii române, cel mai mare succes al mitropolitului Sava“. Asemenea greșește Talloczy (l. c. p. 698), care necunoscând decretul soborului din 1675, și luându-se după minciunile lui George Brancovici, afirmă că această diplomă s'ar fi dat în urma apărării energice a independenței bisericii din partea lui Sava. Ea de o parte nu asigură independența, căci nu revoacă decretul lui Apafy din 11 Iunie 1674, ci cassează numai abuzurile făcute pe basa lui, iar de altă parte este dată ca răsplată pentru calvinirea bisericii în soborul din 1675.

Dar nu numai Sava avea să-și capete florenul, pentru a restaura mănăstirea, ceea ce nu a făcut, ci și ceilalți preoți trebuiau să-și capete răsplata pentru calvinirea bisericii românești în dogme și obiceiuri. Prin decretul din 12 August 1676, Apafy întărește privilegiile sale anterioare relative la scutirea preoților de dijme, și favorul acesta îl extinde și la preoții din scaunele săsești (Cipariu, Archiv, pag. 574).

În 4 Iunie 1679 ajunge superintendent calvinesc Mihaiu Tótfői, care funcționase mai înainte ca predicator la curtea lui Apafy, și pe care Benkő (Transylv. II, p. 175) îl laudă ca pe un om foarte zelos. În același timp purtarea lui George Brancovici în Constantinopol începuse să devină suspectă pentru legăturile lui cu partida ungurească a lui Csáki și Paskó, cari lucrau pentru răsturnarea lui Apafy (Vezi Talloczy, Századok, 1888, p. 699 și urm.) Căderea lui Sava acum trebuia să urmeze. În soborul ținut la 6 Iulie 1679 în Bălgrad, Sava este silit să-și dea samă *de tot bunul bisericii și venitul școlii și-a tipografelei* și să rezigneze aceste averi în mâna titorilor (Cipariu, Acte și Fragm. pag. 259). Tot atunci Sava este pus sub acuză pentru păcatele sale, ceea ce se vede din sentința soborului dela 2 Iulie 1680, în care ni-se spune, că George Brancovici și Ioan Pater ca apărători ai lui Sava au cerut amânarea pertractării, pentru ca să poată căpăta un procurator pentru Sava. La aceasta însă li-s'a răspuns, că Sava a avut vreme destulă să-și capete un procurator în timp de un *an întreg*, ce trecuse dela soborul din Iulie 1679 până la soborul din Iulie 1680 (La M. pag. 170—171). Este deci foarte probabil, că Sava Brancovici a încetat a funcționa ca episcop încă din Iulie 1679. Cu toate acestea minciunosul George Brancovici ne spune, că Sava ar fi căpătat în 24 Octomvrie 1679 o diplomă, prin care Apafy întărește din nou pe Sava în scaunul Vlădicesc peste toți Sârbii, Români, Grecii și *Rușii (!)* cu dreptul de a scoate dela fiecare preot câte un floren, și de a lua felurite stole pentru sfințirea bisericilor și hirotonirea preoților, de a denumi protopopi, etc. Această diplomă ar fi fost publicată și în dieta dela Sighișoara *din 16 Ianuarie 1680*. Dar în contra acestor drepturi mari superintendentul Thofeus ar fi știut induplecă pe principele Apafy să dea ordin pentru arestarea lui Sava și confiscarea averilor lui (La Cipariu, Archiv, p. 651). Toate acestea

însă sunt curate născociri, ca toate scrisorile lui G. Brancovici. O dietă la Sighișoara nu s'a ținut în 16 Ianuarie, ci în 12 Ianuarie 1680. În actele ei nu se face nici o amintire despre publicarea diplomei din 24 Octomvrie 1679; nici despre întărirea lui Sava în scaunul vlădicesc, ci din contră se spune, că biserica românească nu s'a îngrijit să-și mijlocească întărirea drepturilor sale prin dietă, și astfel toate privilegiile Românilor, ale preoților românești și ale Grecilor se reproabă și se nimicesc.) Tonul, în care este ținută hotărârea dietei arată, că Sava era socotit ca un dușman al lui Apafy și al statului. El deci trebuia să cadă. Și a căzut cu rușine, pentru că precum i-a fost credința, sau mai bine zicând lipsa de credință, așa i-a fost și viața, o viață de om lacom după averile bisericesti, de răpitor de femei, incestuos, curvariu și preacurvariu, mai mult și decât fratele său George. Acesta a mai amăgit câțva timp lumea. Cu fățărnia lui sârbească și cu alte apucături balcanice a sedus pe Șervan-Vodă, pe Constantin Cantacuzino, pe Constantin Brâncoveanu, și pe Nemți, făcându-i să creadă niște genealogii false, și să-l socotească și pe el și pe fratele său Sava drept oameni cuvioși și de omenie, întocmai precum credeau nu de mult și Români amăgiți despre Preacuvioșia Sa Mangra. Dobândi cu amăgiri favoruri pentru sine și pentru fratele-său dela curtea din Viena, până ce lumea a descoperit pe aventurierul șarlatan, și l'au pus la răcoare, însă numai după ce prin politica sa aventurioasă împreună cu fratele său a adus pe capul nostru pe Sârbi (Vezi Talloczy, l. c., pag. 702), cari ne-au asuprit atâta amar de vreme și au făcut pe Români neuniți să se bată cu cei uniți ca orbii, și au picurat atâta ură în inima neuniților în contra uniților, încât nici oameni ca Preacuvioșia Sa Mangra nu se pot scăpa de acest păcat, și nu au pentru un Român unit, decât numai cuvinte de hulă, ori cât de mult ar fi lucrat și-ar lucra el pentru binele neamului românesc.

Din acestea cetitorul se poate convinge, că ce neadevăruri scrie dl M.: „Nimenea dintre antecesorii și următorii lui (Sava) nu a luptat cu atâta hotărâre și bărbăție ca dânsul în contra calvinizării și pentru independența bisericii române“ (pag. 76), și: „Mitropolitul Sava Brancovici urmărea un mare și sfânt ideal: *unitatea și independența bisericii române*, ca singurele mijloace pentru conservarea *unității naționale a poporului român*“ (p. 77), și în urmă: *atunci cu pietate trebuie să se închine tot Românul memoriei acestui bărbat fenomenal, care în puterea autorității și influinței sale morale 24 de ani singur a susținut și apărat cetatea neamului românesc, biserica ortodoxă în Transilvania, preferind moartea, decât să o predea inamicului* (pag. 78).

Adecă să ne închinăm lui Sava, pentru că era un Sârb; pentru că nu a tipărit o singură carte românească, și nu a înființat o singură școală; pentru că banii, cari i-a primit dela Muscali și i-a stors dela preoții săi i-a folosit pentru ridicarea neamului său și mai ales pentru a pune pe fratele său George în scaunul despoților sârbesti, iar nu pentru a restaura cum se cade biserica și mănăstirea și mai ales tipografia românească; pentru că a desființat pentru totdeauna episcopia Vadului; pentru că nedreptăția pe preoții românești; pentru că a înjosit demnitatea episcopescă până a se face vicariul superintendentului calvinesc; pentru că a calvinit biserica românească în dogme, în instituțiuni, și în ceremonii; pentru că a stat în relațiuni cu clerul sârbesc, care a adus pe capul Românilor pe Sârbi; pentru că a amăgit lumea și curtea din Viena, împreună cu fratele său, cu genealogii false; și pentru că osândit de însuși clerul românesc prin sentință judecătorească a murit infamat ca răpitor de femei, ca incestuos, ca curvariu și preacurvariu!

Inchină-te, Preacuvioase, închină-te!

* * *

(Va urma).

) Art. III.: Végeztük volt Kgyemes urunk Ngságod keglmes consensusából, hogy oláhok, oláh papok és görögök, az akkor következett közelebb orsz. gyűlésére ad rectificandum et approbandum, a kinek illik elköszöni, e mivel az ország végezési csak már is semmiben tartód. *este filozofie e* Ngyosod kegyelmessége is accedáván azoknak privilegium purtarea reprobáljuk és semmivé tésszük. (Monumentári combiná buddhis-

Proprietar-editor: Aure, ér Katechismus, Braunschweig, p. redacție respnz.: *alte religiumi cunoaștem istoria,*

Religia creștină... o palidă esegeză a mo-
Lao-tse sau a eticei vedelor.“ *Eminescu,*
vol. și lit. p. 83.

La expozițiunea milenară din Budapesta dela 1896
premiat cu medalia cea mare.

Turnătorii de clopote și fabrica de scaune de fer pentru
clopote a lui

ANTONIU NOVOTNY

în Timișoara-Fabrică

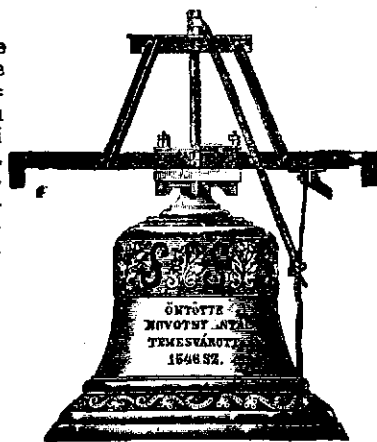
(8) 34-52

se recomandă spre pregătirea clopotelor
nouă, pe cum la turnarea de nou a clopo-
telor stricate, mai departe spre facerea de
clopote întregi armonioasă, pe lângă ga-
ranție pe mai mulți ani, provăzute cu ad-
justări de fer bătut, construite spre a le în-
toarce cu ușurință în ori ce parte, îndată
ce clopotele sunt bătute de o latură prin
aceea ce sunt mântuite de crepare. — Cu
deosebire recomand

→ clopotele găurite ←

de mine inventate și mai de multe
ori premiate, cari sunt provăzute
în partea superioară — ca violina —
cu găuri după figura S și pentru
aceea au un ton mai intensiv, mai
limpede, mai plăcut și cu vibrarea
mai voluminoasă, decât cele de sis-
tem vechiu, așa, că un clopot pa-
tent de 327 kg. este egal în to-
nul unui clopot de 461 kg. făcut
după sistemul vechiu. Mai departe
se recomandă spre facerea scaune-
lor de fer bătut, de sine stătă-
toar, — spre preadjustarea clo-
potelor vechi cu ajustare de fer
bătut — ca și spre turnarea de
toace de metal.

Prețcuranturi ilustrate se trimit la cerere gratuit și franco

Institut indigen. Banca de asigurare

„Transilvania“

din Sibiu

(7) 34-52

→ întemeiată la anul 1868 ←

în Sibiu, strada Cîsnădiei nr. 5 (edificiile proprii),
asigurează în cele mai avantajoase condiții:

☼ **contra pericolului de incendiu și exploziune.** ☼
edificii de ori-ce fel, mobile, mărfuri, vite, untrețuri și alte produse
economice etc.

☼ **asupra vieții omului** ☼

în toate combinațiile, capitale pentru cazul
mortii și cu termen fix. asigurări de copii, de
zestre, rente pe viața întregă etc. etc.

Asigurări populare fără cercetare medicală

Asigurări pe spese de înmormântare cu solvirea imediată a
capitalului.

Valori asigurate contra in- capitale asigurate asupra
cendinului: vieții:
90,981.088 coroane. 9,125.898 coroane.

Dela întemeiere institutului a solvit:
pentru despăgubiri de incendii 4,077,788.78 c. petru ca-
pitale asigurate pe viață 3,568,863.37 cor.

Oferte și ori-ce informațiuni se pot primi dela:
Direcțiune în Sibiu, str. Cîsnădiei nr. 5 etagin
I. curtea I.

și prin agenturile principale din Arad, Brașov, Bistrița
și Cluj, precum și dela subagenții din toate comunele
mai mari.

A APĂRUT:

„Mântuește-ți sufletul“,

Predici pentru misiuni.

Traduse de membrii Societății de lectură „Inocențiu M. Clain“
a Teologilor din Blaj.

Această carte în urma felului practic de a vedea și expune ade-
vărurile ce le tractează, corespunde pe deplin scopului ce-l urmărește.
Atât ca instrucție religioasă, cât și ca predicarea cuvântului dumne-
zeesc e la înălțimea dorită.

— Constă din 37 coale 8° și costă 4 cor. 50 fl. —

Se poate cumpăra dela Societatea de lectură „Inocențiu
Micu Clain“, și dela Librăria Seminarială.

Cea mai bună apă minerală.

Aduc la cunoștința Onoratăului Public că
singur eu pot servi cu apa de:

RÉPÁTI

cea mai excelentă și sănătoasă
apă minerală.

SALAMON SINBERGER.

Cea mai bună și sănătoasă apă minerală.

Să caută:

2 învățăcei

din casă bună, isteți, cu purtare mo-
rală bună. Să aibă școala confe-
șională.

În atelierul de croitorie alui

Dionisie Trifan

(2) 1-? Blaj—Balázsfalva.

Comunicarea trenurilor

prin gara Küküllőszög — Blaj.

— Valabilă dela 1 Octomvrie n. 1906. —

cătră	g a r a	dela
	Tetuş—Tövis	
12-48	tren de persoane	1-02
7-35	tren accelerat	12-22
7-02	tren mixt (numai Joia)	4-05
2-52	tren accelerat	2-13
1-20	tren de persoane	9-05
	Copşa—Kis-Kapus	
1-07	tren de persoane	12-43
12-23	tren accelerat	7-34
4-09	tren mixt (numai Joia)	6-53
2-14	tren de persoane	2-15
9-06	tren accelerat	2-51
	Parajd	
3-02	tren mixt	8-44
2-43	tren mixt	6-48
9-11	tren de persoane (Luni, Mercuri, Sâmbătă)	12-38